

Het contrastief onderzoek van Nederlandse en Hongaarse fraseologismen

door

Erzsébet MOLLAY

In Hongarije is de laatste tijd een toenemende belangstelling voor de fraseologie en daarbinnen voor de contrastieve fraseologie te constateren.

Toen ik dat onlangs aan een Vlaamse collega vermeldde, zie hij: „Ja, dat hangt in jullie landen zeker met de invloed van het Russische fraseologische onderzoek samen”. Maar ik moest hem tegenspreken. Nee, zo zit het helemaal niet.

Ten eerste: Niet alles werd nagevolgd wat er in de toenmalige Sovjet-Unie gebeurde. Wat speciaal de ontwikkeling van de fraseologie in Hongarije betreft: de baanbrekende theoreticus van het fraseologisch onderzoek in Hongarije, de lexicoloog en lexicograaf Gábor O. NAGY heeft reeds in 1954 in zijn fundamentele studie over vaste woordverbindingen als zijn mening geformuleerd, dat bij het onderzoek van het fraseologisch systeem van het Hongaars een andere weg moet worden gevolgd dan de richting die het terecht bekende en erkende Franse en Russische fraseologie-onderzoek insloeg.

Ten tweede: Ondanks de belangrijke resultaten van het Russisch fraseologisch onderzoek werd er in Hongarije in de laatste decennia vrij weinig aandacht aan de fraseologie geschonken, en zo is in Hongarije nog steeds een betrekkelijke achterstand op dit gebied te constateren tegenover Rusland en Duitsland, waar deze discipline tot nu toe het drukst beoefend werd. Deze betrekkelijke achterstand is niet alleen maar kenmerkend voor Hongarije, de fraseologie begint op de hele wereld pas nu op te komen. Dat geldt bij mijn weten ook voor het Nederlandse taalgebied, waar de fraseologie tot in het recente verleden vrijwel onbekend was, en er nog steeds weinigen zijn die zich met dit deelgebied van de taalwetenschap bezig houden.

De steeds groeiende aandacht voor de vaste woordverbindingen in Hongarije wordt door twee oorzaken verklaard (SZATHMARI, 1966):

1. In het taalkundig onderzoek krijgt het praktisch taalgebruik steeds meer aandacht. Daarmee gaat de ontwikkeling van praktijkgerichte disciplines samen.

2. Zoals in andere wetenschappen is ook in de taalkunde een tendens tot steeds verder gaande differentiëring waar te nemen. Deel-

gebieden ontwikkelen zich tot zelfstandige disciplines — hetzelfde is ook het geval met de fraseologie.

Voor ik over mijn eigen werk ga spreken, wil ik eerst kort de stand van de fraseologie en in het bijzonder de contrastieve fraseologie in Hongarije schetsen.

Ondanks de genoemde achterstand is al heel wat gepresteerd zowel wat de beschrijving van het fraseologisch systeem van het Hongaars als wat de vergelijking van de fraseologische systemen van andere talen met dat van het Hongaars betreft.

Ik noem weer Gábor O. NAGY, die naast zijn grote lexicografische prestatie, de verzameling van Hongaarse spreekwoorden en zegswijzen en naast zijn standaardwerk over de verklaring en de herkomst van de meest gebruikte Hongaarse zegswijzen, ook baanbrekende theoretische werken heeft geschreven. Ik noem er één omdat het in het Duits verschenen is, dus ook belangrijk voor een internationaal publiek: *Abriß einer funktionellen Semantik*. Budapest - Den Haag 1973. Zijn theorieën werden later door opvolgers op het gebied van het fraseologisch onderzoek — met erkenning van zijn grote verdiensten, maar wel met kritiek op bepaalde opvattingen van hem — verder ontwikkeld (b.v. door József JUHASZ (1979), die de classificatie en het systematiseren van de fraseologismen van het Hongaars ter hand nam).

Het contrastief fraseologisch onderzoek — dus de vergelijking van fraseologismen tussen een vreemde taal en het Hongaars — is pas veel later op gang gekomen. Van de resultaten op dit gebied noem ik slechts de twee belangrijkste:

1. Het eerste is een Duits-Hongaarse vergelijking, gemaakt door een collega op mijn faculteit: Regina HESSKY, *Phraseologie. Linguistische Grundfragen und kontrastives Modell deutsch-ungarisch*. Max Niemeyer Verlag Tübingen 1987. Het eerste deel van haar werk is een kritische evaluatie van de desbetreffende vakliteratuur en de behandeling van fundamentele theoretische problemen van de fraseologie die ook voor het contrastief onderzoek van belang zijn. In het tweede deel staat de contrastieve analyse van het Duitse en Hongaarse fraseologische materiaal centraal, eerst ook hier de theorie en dan de praktijk. De grote verdienste van Regina HESSKY is de uitwerking van een methode van het contrastief onderzoek op basis van de semantische equivalentie. Het praktische gedeelte: de beschrijving van de typen van equivalentie, gebaseerd op een corpus van 1500 fraseologische eenheden. Dit corpus verscheen als Duits-Hongaarse fraseologische verzameling, opgezet als handboek voor de studenten Duits.

2. Het tweede is een Frans-Hongaarse vergelijking, verricht eveneens door een collega op mijn faculteit. Vilmos BARDOSI ondernam

de beschrijving van het fraseologisch systeem van het Frans, dat nog ontbrak, en daaruit koos hij een deelsysteem: de fraseologische vergelijkingen. Dit deelsysteem heeft hij in de relatie Frans-Hongaars onder verscheidene aspecten bestudeerd.

Wat ikzelf ondernam, is de contrastieve studie van Nederlandse en Hongaarse vaste woordverbindingen. Hoewel ik in veel opzichten kan steunen op onderzoeksresultaten van mijn collega's, ga ik toch in veel opzichten een andere weg.

Na deze korte schets van de wetenschapsgeschiedenis van de Hongaarse kant beschouwd, laat ik even zien in hoeverre het Nederlands uit fraseologisch oogpunt tot nu is onderzocht. Bij mijn weten is de aandacht voor de fraseologie in de intramurale neerlandistiek pas in de allerlaatste tijd opgekomen. Bekend is in het buitenland natuurlijk het theoretisch en praktisch werk van prof. Van Sterkenburg op dit gebied; (verder: G.A. van Es, J.G. Kooij, Piet de Kleijn, de dissertatie van Yolande Timman (Amsterdam) over „Idiomatische en vaste uitdrukkingen in tweede-taalverwerving"). De lijst van publicaties is bij mijn weten toch nogal klein. De terminologische verwarring is daarentegen vrij groot. Het artikel van F.Ch van GESTEL (De omschrijving van spreekwoord, zegswijze, uitdrukking en gezegde. NTg. 56, p. 214-219.) is in dit opzicht ook verre van bevredigend. Zelfs fraseologische verzamelingen (APELDOORN / VAN RIET: Spreekwoorden verklaard) gebruiken zulke elementaire termen als spreekwoord en zegswijze door elkaar. Dit alles moet de extramurale neerlandistiek bij de bestudering van Nederlandse fraseologismen als moeilijkheid ondervinden.

En nog een verder punt dat de zaak voor de anderstalige neerlandicus er niet makkelijker op maakt: er bestaat weliswaar een groot aantal verschillende woordenboeken en verzamelingen van uitdrukkingen van fraseologische aard, — dit feit is op zich verheugend —, maar de extramurale neerlandicus kan moeilijk zijn weg vinden in deze rijke produktie: geen inleidingen, weinig recensies over de betrouwbaarheid of gebreken van de afzonderlijke werken, over verschillen in inhoud, bronmateriaal, doel, doelgroep, enz. We kijken uit naar het geplande fraseologisch basiswoordenboek van prof. Van Sterkenburg, dat voor het extramurale fraseologie-onderzoek hopelijk een grote steun zal bieden.

Wat de extramurale fraseologische onderzoekingen betreft, moeten als tot nu toe belangrijkste bijdragen die van de Poolse collega's worden vermeld (Zofia Klimaszewska in Warschau, Stanislaw Predota in Wroclaw). In Polen wordt er ook aan Nederlands-Pools contrastief onderzoek gedaan zowel theoretisch als praktisch.

Dit overzicht van de stand van zaken in deze tak van de taalwetenschap beschouw ik geenszins als volledig; het is maar als achtergrond en inleiding bedoeld voor het verslag over mijn onderzoeksterrein, de contrastieve studie van Nederlandse en Hongaarse vaste woordverbindingen, waarover ik het nu zal hebben.

In elk onderzoek is er een cruciale vraag naar de methode die gevolgd wordt. Zo probeer ik vooral mijn methode bij de contrastieve studie te schetsen en daarbij ook een proefje van de vergelijkingen en equivalenties te geven.

De eerste vraag is: wat beschouw ik als het onderwerp van mijn studie? Bij deze eerste stap — de afbakening van het studieterrein — stuit de onderzoeker van fraseologismen op omstreden theoretische problemen. Wat zijn eigenlijk fraseologismen en wat hoort er allemaal bij? De definitie en afbakening van de fraseologismen tegenover andere taalelementen zijn niet exact en bevredigend aan te geven omdat er geen scherpe grenzen zijn, maar wel een breed overgangsgebied met gradaties b.v. naar de vrije woordverbindingen of naar de composita toe. Dezelfde problematiek is in verband met de klassificatie ook overbekend. Wat de onderzoeker echter moet doen, is een afbakening maken ten behoeve van de actuele doeleinden van zijn of haar concreet onderzoek. Voor mijn onderzoek — zoals voor de contrastieve onderzoekingen meestal het geval is — kreeg ik de motivatie door de onderwijspraktijk en heb ik als doel met de resultaten uiteindelijk van nut te zijn bij het aanleren en gebruiken van een vreemde taal. Ik beschouw dus alle soorten vaste woordverbindingen als onderwerp van mijn analyse die voor het aanleren en het gebruik van het Nederlands voor Hongaarstaligen dezelfde specifieke moeilijkheden bieden. En dat zijn alle lexicale eenheden die langer zijn dan één woord, en waarbij de combinatie van meerdere woorden niet volgens leerbare regels geproduceerd wordt, maar als semantisch geheel geleerd, en als prefab taalelement uit het geheugen gehaald en gereproduceerd. Het grootste deel van vaste woordverbindingen is ook idiomatisch: ze hebben een dubbele semantische bodem, dus een letterlijke en een figuurlijke betekenis. Het is een moeilijkheid voor de anderstaligen dat de idiomatische betekenis (dus de betekenis van de woordverbinding als geheel) uit de letterlijke betekenis (dus uit de afzonderlijke betekenissen van de onderdelen) niet af te leiden is. Idiomaticiteit is echter geen verplicht kenmerk van een fraseologisme, het kenmerk „reproductie” is voldoende.

Daaruit volgt dat ik niet alleen maar de zgn. zegswijzen wil onderzoeken, waaraan men als meest kenmerkende groep in verband met fraseologismen vooral denkt. Wat dan allemaal? Bij voorbeeld ook spreekwoorden waarvan de behandeling in fraseologisch verband eveneens een omstreden vraag is. Het zwaarste argument tegen de

spreekwoorden is dat ze geen lexemen, geen lexicale eenheden zijn, als de fraseologismen. Het zijn sentences, in de vorm van volle zinnen. **Holle vaten klinken het hardst.** Dat is wel waar, maar aan de andere kant vertonen ze heel wat gelijke trekken met de meest pregnante karakteristieke groep van fraseologismen, met de zegswijzen:

1. Hun functie in de taal is dezelfde, het zijn effectieve stijlmiddelen, die door hun beeldspraak veel levendigere, nadrukkelijker, aanschouwelijkere uitdrukkingen zijn dan de letterlijke formulering. Vandaar dat spreekwoorden en zegswijzen in verzamelingen sinds lang meestal bij elkaar worden gebracht.

2. De volle zinsvorm is niet doorslaggevend om spreekwoorden uit te sluiten: er zijn ook zegswijzen (in alle talen) die de vorm van een volle, onveranderbare zin hebben: **Klaar is Kees.**

3. De grens tussen spreekwoorden en zegswijzen is niet scherp: **in troebel water vissen** als zegswijze, en als spreekwoord **In troebel water is het goed vissen.** Het Hongaars kent dezelfde uitdrukking, en eveneens zowel in de vorm van een zegswijze als in de vorm van een spreekwoord (zegswijze: (a) **zavarosban halászik**, spreekwoord: **Zavaros vízben jó halászni**).

Bij de contrastieve studie van Duitse en Hongaarse fraseologismen door mijn collega R. HESSKY worden spreekwoorden uit de studie uitgesloten wegens de verschillen ten opzichte van de „typische” fraseologische eenheden. Ikzelf wil de spreekwoorden bij het onderzoek betrekken omdat ze met het oog op mijn doel dezelfde eigenschappen vertonen als de fraseologismen: ze leveren bij het aanleren en gebruik van een vreemde taal dezelfde moeilijkheden op. Dat kunnen zijn: ten eerste de vaste vorm, die in zijn geheel gereproduceerd moet worden, ten tweede de idiomaticiteit, de dubbele semantische bodem van letterlijke en idiomatiche betekenis. Bij de vergelijking van Nederlandse en Hongaarse spreekwoorden heb ik met het oog op deze dubbele semantische bodem dezelfde typen van equivalentie gevonden als bij de fraseologismen, dus dezelfde overeenkomsten en verschillen, dezelfde kans op interferentie voor de anderstalige. (Over die beschrijving van die typen van equivalentie volgt dadelijk nog iets). Maar even nog de typen vaste woordverbindingen die bij de contrastieve studie van Nederlandse en Hongaarse fraseologismen betrokken worden.

De hoofdmoot vormen de zegswijzen, zeker een heterogene groep wat idiomaticiteit, syntactische vorm enz. betreft. In ieder geval zijn het woordverbindingen die in hun geheel een betekenisverandering ondergingen en semantisch tot een onverdeelbare eenheid, tot één gemeem werden. De zo ontstane idiomatiche betekenis is in verschillende mate van de oorspronkelijke letterlijke betekenis verwijderd en

is soms alleen maar door cultuurhistorische studie verklaarbaar (over de brug komen, veel op zijn kerfstok hebben, de lakens uitdelen enz.).

De volgende soort vaste woordverbindingen die ik voor het contrastief onderzoek belangrijk acht is het type **afscheid nemen, de aandacht trekken, schade aanrichten, in twijfel trekken, kritiek uitoefenen, onderzoek doen, een voorstel doen**, die niet idiomatisch zijn, maar wel vast en semantisch een eenheid vormend; die niet aanschouwelijke stijlmiddelen zijn, maar wel onontbeerlijke bouwstenen in het alledaagse taalgebruik, in de publicistiek enz. In het Duits worden ze „Streckformen des Verbs” genoemd, omdat ze meestal een tot woordverbinding uitgebreide vorm van een werkwoord zijn, b.v. *een voorstel doen - iets voorstellen*. (De Nederlandse term *collocatie* wordt b.v. ook voor werkwoorden met een vast voorzetsel gebruikt, daarom wil ik die in dit verband liever vermijden en desnoods de term „gestrekte uitdrukkingen” gebruiken).

Met het laatste type taalvorm dat ik wil onderzoeken kom ik bij het randgebied van de fraseologie, en daarmee weer tot een omstreden vraag: het gaat om idiomatische composita zoals *haarkloverij, muggezifterij, monnikenwerk*. De aanrakingspunten en afbakeningsproblemen tussen fraseologismen en composita komen juist bij het contrastief fraseologisch onderzoek aan het licht, wanneer de ene taal een fraseologisme, de andere taal een compositium heeft als elkaars semantisch equivalent. Zo heeft het Nederlandse fraseologisme *de huik naar de wind hangen* in het Hongaars als pendant een samengesteld substantief ‘huikomdraaier’, (*köpönyegforgató*). Het Nederlandse compositium *toekomstmuziek* wordt weer in het Hongaars weergegeven met de vaste woordverbinding ‘de muziek van de toekomst’ (*a jövő zenéje*).

Samenstellingen zijn uiteindelijk „genetisch” verwant aan het syntagma: samenstellingen zijn immers eigenlijk de beknopte formuleringen van woordverbindingen, b.v. de **rookworst** is ‘een gerookte worst’, de **keukentafel** is ‘een tafel voor de keuken’. Samenstellingen hebben heel wat karakteristieke kenmerken met de fraseologismen gemeen:

1. Beide zijn lexicale eenheden opgebouwd uit elementen die zelfstandig, dus als woord, kunnen voorkomen.

2. Een belangrijke semantisch trek: de betekenis van de samenstelling of woordverbinding als geheel is niet eenvoudig de som van de betekenissen van de delen, maar iets nieuws. Vreemde-taalleeders kunnen makkelijk op een dwaalspoor raken. Als ze b.v. het Nederlandse compositium stilstaan alleen maar letterlijk vertalen, kunnen ze de betekenis ‘tot staan komen’ missen. Die semantische eigenschap geldt niet voor alle composita in dezelfde mate. Naarmate

de betekenis van het geheel van de betekenissen van de delen verwijderd is, zijn de samenstellingen op een brede schaal te situeren: van de volkomen doorzichtige zoals *kamerdeur*, die uit de oorspronkelijke betekenissen van de delen volkomen begrijpelijk is, tot het type *monnikenwerk*, *haarkloverij*, die — net als zegswijzen — een ware idiomatiek, een speciale stilistische „lading” hebben. In verband met fraseologismen hebben we uitsluitend voor die laatste groep belangstelling. (Even een opmerking: bij de woordverbindingen hebben we eveneens de brede schaal met geleidelijke overgangen van de vrije tot de „vol” idiomatische vaste woordverbindingen).

3. Als gevolg van deze aan fraseologismen verwante semantiek vinden we bij een contrastief onderzoek dezelfde typen van equivalentie bij fraseologische composita als bij fraseologische woordverbindingen.

Daarmee wil ik niet zeggen dat ik fraseologische composita tot de fraseologismen reken; tussen de woordverbinding en het woord zijn er immers belangrijke semantische verschillen. Maar ik ben van mening, dat deze composita in een contrastief onderzoek niet helemaal buiten beschouwing moet worden gelaten, temeer niet omdat ze juist de aandacht vestigen op verschillen tussen beide categorieën. Er is zelfs een type compositum (samengestelde adjektieven met een versterkende betekenis zoals *sneeuwwit*, *bikkelhard*, *kaarsrecht*) dat duidelijk verwantschap vertoont met een bepaald type fraseologisme (fraseologische vergelijkingen *zo wit als sneeuw*, *zo hard als een bikkel*, *zo recht als een kaars*). De parallelle contrastieve studie van genoemde subgroepen liet tussen het Hongaars en het Nederlands interessante overeenkomsten en verschillen zien.

Na deze schets van wat er vergeleken wordt, kan ik tenslotte spreken over de vraag hoe er vergeleken wordt en wat de uitkomst van deze vergelijkingen is.

De meest geschikte methode voor het contrastief onderzoek bleek er in te bestaan de vaste woordverbindingen op basis van de semantische equivalentie, dus de idiomatische betekenis met elkaar te vergelijken (voor de Duits-Hongaarse relatie uitgewerkt door R. HESSKY). Dus zoek ik b.v. voor het Nederlandse fraseologisme *iets aan de grote klok hangen* een fraseologisme in het Hongaars met dezelfde betekenis 'iets alom bekend maken'. Ik vind er ook één, in het Hongaars zeg je ongeveer 'op de grote trommel slaan' (*dobra ver valamit, nem veri nagydobra*). Lang niet elk fraseologisme van de éne taal heeft eveneens een fraseologisme als semantisch equivalent in de andere taal. B.v. voor het Nederlandse *over de brug komen* vind ik in het Hongaars een enkel woord 'betalen', *een appeltje voor de dorst* kan ik in het Hongaars alleen maar met een vrije woordverbinding omschrijven. Daarom is het geraden het onderzoek unilateraal te verrichten. Het is voordeliger van de vreemde taal uitgaande de se-

mantische equivalenten in de moedertaal te zoeken, omdat de kennis van de moedertaal altijd beter is dan die van een vreemde taal. Behalve op de kennis van de moedertaal steunt men in het geval van het Hongaars ook op de reeds genoemde zeer omvangrijke verzameling van spreekwoorden en zegswijzen van Gábor O. NAGY.

Ik ga dus van het Nederlandse fraseologisme uit en onderzoek of er onder de Hongaarse equivalenten eveneens vaste woordverbindingen te vinden zijn. Zo ja, dan vergelijk ik ook de letterlijke betekenis, eventueel ook nog de syntaktische structuur, valentie, gevoelswaarde enz. Op deze manier heb ik vijf typen equivalentie onderscheiden, (en daarmee ga ik een andere weg dan R. HESSKY).

TYPE I: „VOLLEDIGE EQUIVALENTIE”

Dezelfde idiomatische betekenis wordt in beide talen ook door dezelfde letterlijke betekenis, dus dezelfde beeldspraak, dezelfde lexicale componenten uitgedrukt. Als voorbeeld enkele Nederlandse vaste woordverbindingen, die „letterlijk” in het Hongaars kunnen worden vertaald:

Spreekwoorden: **Blaffende honden bijten niet; Die een kuil graaft voor een ander, valt er zelf in; In troebel water is het goed vissen.**

Zegswijzen: iemand de deur wijzen, veel op zijn kerfstok hebben, iets uit de mouw schudden, iemand om de vinger kunnen winden, de vuile was buiten hangen.

Gestrekte uitdrukkingen: verschillen vertonen, een rol spelen, een voorstel doen, afscheid nemen, druk uitoefenen op, een keer nemen.

Composita: **apenliefde, haarkloverij, zevenslaper, heksenjacht.** Het belang van deze groep voor de anderstaligen is:

1. ze zijn makkelijk te leren en kunnen dus ook in het onderwijs voor niet gevorderden worden gebruikt,
2. de resultaten van het unilateraal onderzoek zijn tevens bilateraal geldig.

Dat de Nederlandse en Hongaarse fraseologismen elkaars „precieze vertalingen” zijn, betekent natuurlijk niet — zoals ook bij vrije woordverbindingen — dat de grammatische structuren van de twee betreffende woordverbindingen precies gelijk zijn. Ze bevatten elk de eigen grammaticale kenmerken van de afzonderlijke taal, maar dat is dan een kwestie van de contrastieve grammatica, en niet van de contrastieve lexicologie.

TYPE II: „KLEINE VERSCHILLEN”

„Kleine verschillen” wil zeggen dat de letterlijke betekenissen niet volledig, alleen maar gedeeltelijk overeenkomen, er zijn verschillen b.v. in de lexicale componenten of in de syntactische structuur en die verschillen kunnen voor de anderstalige juist interferentie-problemen opleveren. Voorbeelden:

Spreekwoorden: **Veel koks verzouten de brij** (in het Hongaars: verzouten de soep), **Een gegeven paard moet men niet in de bek zien** (H: ‘Een gegeven paard moet men niet naar de tanden kijken’).

Zegswijzen: **water naar zee dragen** (H: ‘water naar de *Donau* dragen’), **klare wijn schenken** (H: ‘klaar water in glas schenken’), **dat is koren op zijn molen** (H: ‘dat drijft het water op zijn molen’), **op eigen houtje** (H: ‘op eigen baard’), **open kaart spelen** (H: ‘met open kaarten spelen’).

Gestreekte uitdrukkingen: **aanstoot geven** (H: ‘aanstoot wekken’), **een beslissing nemen** (H: ‘een beslissing brengen’), **een verdrag sluiten** (H: ‘een verdrag binden’), **maatregelen nemen** (‘maatregelen brengen’).

Composita: **peperduur** (H: ‘gifduur’), **broodwinning** (H: ‘broodzoeken’).

De grens tussen type I en II is niet scherp. Soms kan de beoordeling ervan subjectief zijn of iets als „klein verschil” opvalt. Beter gezegd: het behoeft nog onderzoek, welke soorten verschillen interferentie-problemen veroorzaken.

TYPE III: „ANDER BEELD”

Het interessantst zijn de gevallen waarin de twee talen eenzelfde overdrachtelijke betekenis door geheel verschillende beelden uitdrukken.

Spreekwoorden: **Holle vaten klinken het hardst** (H: ‘Lege aren houden de kop hoog’), **Men moet niet verder springen dan de pols lang is** (H: ‘Men moet zich niet verder uitstrekken dan de deken lang is’), **In de kleinste potjes zit de beste zalf** (H: ‘De peper is klein, maar sterk’), **De pot verwijt de ketel dat hij zwart ziet** (H: De uil zegt tegen de mus, dat hij een grote kop heeft’), **Onkruid vergaat niet** (‘In de brandnetel slaat de bliksem niet in’).

Zegswijzen: **over een kam scheren** (H: ‘onder een hoed nemen’), **tussen wal een schip raken** (H: ‘tussen twee stoelen onder de bank vallen’), **zijn biezen pakken** (H: ‘het wiel losmaken’), **door de zure**

appel bijten (H: 'de kikkvors slikken'), **mosterd na de maaltijd** (H: 'een huik na de regen').

Compositum: **muggezifterij** (H: 'haarkloverij').

Als we de beeldspraak van de talen met elkaar vergelijken, zien we dat die uit de karakteristieke geografische en sociale omgeving van het betrokken volk voortvloeit en de verschillende denk- en leefwijze weerspiegelt. De Nederlandse idiomen hebben vaak een beeld dat aan het water en zijn omgeving ontleend is. Dat geldt ook voor het volgende type.

TYPE IV: „geen fraseologisch equivalent in de andere taal”

Voor een groot aantal Nederlandse fraseologismen vinden we in het Hongaars geen equivalent in de vorm van een fraseologisme; in Hongaarse vertaling worden ze met een enkel woord weergegeven of met een vrije woordverbinding omschreven. R. HESSKY sluit in haar Duits-Hongaarse vergelijking deze groep fraseologismen van het onderzoek uit, zij houdt zich alleen met gevallen bezig wanneer in beide talen fraseologismen met elkaar corresponderen. Ik vind het toch uiterst belangrijk, ook met deze groep rekening te houden, omdat het in de verhouding Nederlands-Hongaars om een vrij groot aantal fraseologismen gaat, en omdat juist deze fraseologismen voor de anderstalige misschien de grootste moeilijkheden opleveren. Voorbeelden:

Spreekwoorden: Aal is geen paling, De laatste loodjes wegen het zwaarst, Praatjes vullen geen gaatjes, Stille waters hebben diepe gronden.

Zegswijzen: iets met de natte vinger doen, iets uit de doeken doen, iets van de hand wijzen, in de rode cijfers raken, het neusje van de zalm, de lakens uitdelen, bij het walletje langs, oude koeien uit de sloot halen, water bij de wijn doen.

Gestrekte uitdrukkingen: aanstoot nemen, kou vatten, ontslag nemen, een bezoek brengen (aan), (de) kans lopen, overleg plegen.

Composita: monnikenwerk, brooddronken (die in het Hongaars moeten worden omschreven).

TYPE V: „VALKUIL”

Ware valkuilen zijn die fraseologismen waarin de anderstalige ten onrechte een equivalent fraseologisme van de moedertaal meent te

herkennen. De letterlijke betekenissen zijn in beide talen overeenkomstig, maar de overdrachtelijke, de idiomatische zijn totaal verschillend.

Bij voorbeeld: de Nederlandse uitdrukking *de kat op het spek binden* doet denken aan de Hongaarse zegswijze 'de kool de geit toevertrouwen'. De betekenis van de Nederlandse zegswijze is 'iemand in verleiding brengen', die van de Hongaarse is daarentegen 'iets aan iemand toevertrouwen die daar misbruik van zal maken'.

Nederlands *iemand de ogen uitsteken* betekent 'iemand jaloers maken'. De letterlijke Hongaarse vertaling betekent 'iemand met een kleinigheid tevreden stellen'; *ergens met schele ogen naar kijken* betekent 'iets jaloers aanzien', de letterlijke Hongaarse vertaling daarentegen 'iets met tegenzin aanzien'.

Ten slotte een compositum: de letterlijke vertaling van het Nederlandse compositum *zoutzak* wordt in het Hongaars schertsend gebruikt voor een kindje, dat zwaar is, moeilijk op te tillen. Het Nederlandse woord betekent daarentegen iemand die in een uitgezakte houding zit, niet rechtop, krachteloos.

Deze vijf typen vormen het grote kader, binnen de typen moet er nog naar fijne details worden gekeken. De methode wordt uiteindelijk bepaald door een verzameld corpus van equivalenties, dat in een vorm van een fraseologisch woordenboekje een nuttig en praktisch bijproduct van het theoretisch onderzoek kan zijn.

Bibliografie

- GEERTS G., enz. Algemene Nederlandse Spraakkunst. Wolters-Noordhoff, 1984.
- GESTEL F.Ch. VAN, De omschrijving van spreekwoord, zegswijze, uitdrukking en gezegde. NTg 59 (1963), 214-9.
- HESSKY R., Phraseologie. Linguistische Grundfragen und kontrastives Modell deutsch ungarisch. Tübingen 1987.
- HESSKY R., Deutsch-ungarische phraseologische Sammlung. Tankönyvkiadó, Budapest 1990.
- JUHASZ J., A magyar frazeológia egységei osztályozása (De classificatie van de Hongaarse frazeologismen). Budapest 1979 (manuscript).
- O. NAGY G., Mi a szólas? (Wat is een zegswijze?) Budapest 1954.
- O. NAGY G., A magyar frazeológiai kutatások története (Geschiedenis van de fraseologische onderzoekingen in Hongarije). Budapest 1977 (Nyelvtudományi Értekezések 95).
- SZATHMARI I., Gondolatok a magyar frazeológiai kutatásokról (Enige gedachten over de fraseologische onderzoekingen in Hongarije). MNy. LXII, (1966) 504-511.